

МОТИВ ПОШУКУ ЯК МЕТАФІЗИЧНИЙ ВИМІР БУТТЯ ЛЮДИНИ В НОВЕЛАХ ФЕДОРА ПОТУШНЯКА

MOTIF OF QUEST AS METAPHYSICAL DIMENSION OF HUMAN BEING IN THE SHORT STORIES BY FEDIR POTUSHNYAK

Лях Т.

У статті досліджено мотив пошуку як метафізичний вимір буття людини в новелах Федора Потушняка: віднайдення втраченого зв'язку зі своїми духовними праосновами, сенсу життя, творчості. Розглянуто образи-символи, зміну часу і простору, художні деталі в їхньому відношенні до мотиву пошуку в новелах автора.

Ключові слова: мотив, новела, метафізичний горизонт, буття, психоаналіз, символ, образ.

В статье исследован мотив поиска как метафизическое измерение бытия человека в новеллах Федора Потушняка: нахождение потерянной связи со своими духовными праосновами, смысла жизни, творчества. Рассмотрены образы-символы, изменение времени и пространства, художественные детали в их отношении к мотиву поиска в новеллах автора.

Ключевые слова: мотив, новелла, метафизический горизонт, бытия, психоанализ, символ, образ.

The Fedir Potushnyak's works is closely connected to European and Ukrainian historical and cultural tendencies especially to the transcendental sphere that forms the metaphysical horizon of the author's fiction. The article deals with the motif of quest in its connection with metaphysics of human being in the short stories by F. Potushnyak. The images, symbols, time and space variation, artistic details, are studied regarding the metaphysical nature of human being by means of the motif of quest in works by F. Potushnyak.

Key words: motif, short story, metaphysical horizon, human being, psychoanalysis, symbol, image.

Постановка проблеми. Літературна творчість Федора Потушняка (1910–1960) формувалася під впливом сучасних йому історико-культурних реалій, європейської філософії. Опираючись на ключові онтологічні категорії провідних вітчизняних і західних філософів Г. Сковороди, В. Довговича, С. К'єркегора, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше та ін, котрі презентували ірраціональний напрям у філософії, Ф. Потушняк створює власну світоглядну концепцію, де розуміння цілісності буття пов'язане з усвідомленням його духовного аспекту. Філософські погляди письменника вплинули на розуміння ним мистецтва і позначилися на його творчості. Література, за переконанням Ф. Потушняка, «відкриває нам очі на наше духовне народне я, на ті глибокі скриті тайники, які в житті народу учинкують» [14, с. 461].

Стан опрацювання. Дослідники, вивчаючи духовний, філософський аспект творів письменника, зазвичай акцентують увагу на майстерному відображенні автором психічних станів, емоцій, несвідомого людини. Так, С. Недзельський помітив, що Ф. Потушняк має талант «через душу свого народу проникнути до глибини душі людини взагалі» [6, № 45]. На психологізмі і містицизмі новел автора наголошував В. Маркус [2, с. 202].

В екзистенційному дискурсі розглядала творчість Ф. Потушняка Л. Голомб: «Життя закарпатського селянина, глибини його духу давали письменнику матеріал для розв'язання складних екзистенційних проблем» [5, с. 268]. Подібні спостереження є у Р. Офіцинського, котрий, вивчаючи доробок Потушняка-філософа, помітив у його світогляді «стремління у екзистенційному ключі роздивитись сутність речей, явищ навколишнього світу» [10, с. 113].

Художня творчість Ф. Потушняка потребує детального вивчення у контексті сучасних методологій. Актуальною видається герменевтика новелістики автора у зв'язку з філософським розумінням буття людини у метафізичному вимірі, що є метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Метафізичні якості художнього твору Р. Ингарден убачав у патетиці чи підлості, трагічності чи жахові, у тому, що є незрозумілим або таємничим, демонічності, святості чи грішності, екстазі або тиші тощо [23, с. 55]. Такий аспект метафізичного безперечно присутній у творчості Ф. Потушняка, позаяк етнографізм новелістики письменника включає містичний елемент. Проте поняття метафізики у пропонованому дослідженні використовується

не лише на позначення чогось таємничого чи малозрозумілого, а й як філософське вчення про надчуттєві принципи буття, адже метафізика охоплює «чуттєве і надчуттєве, речі, дані з досвідом, та їх граничні основи, отже, також первісне і найвище, божественне буття» [9, с. 13]. Така герменевтика текстів Ф. Потушняка цілком відповідає його власному розумінню сенсу мистецтва, де, на думку автора, першорядне місце займають «дух народу і його суттєва основа» [14, с. 462].

Запропоноване письменником поняття «суттєвої основи» співзвучне обґрунтованій М. Гайдеггером категорії *Dasein* (суще), що «виступає результатом феноменологічної редукції людської індивідуальності (ідентичності). <...> *Dasein* проектується на «той» невидимий світ буття» [7, с. 84].

Одним із чинників, що формують метафізичний горизонт буття людини, є духовне самозаглиблення людини з метою долучення до «істини», того, що «відкриває суще в його бутті», або «сущого буття» (М. Гайдеггер). Проте, за влучним спостереженням К.-Г. Юнга, «наша свідомість <...> фактично втратила можливість знову відчувати той первісний духовний стан «містичної співпричетності», яке характеризується тотожністю суб'єктивних і об'єктивних даностей» [21, с. 21]. Одним із чинників, що здатен прокласти своєрідний місток до вказаного духовного стану, є налагодження контакту з несвідомим, зокрема, через певний предмет: «будь-яка тривала поглиненість яким-небудь незнайомим предметом діє на несвідоме як майже неперевершена приманка, яка його спонукає проектувати себе в невідому природу предмета і приймати сприйняття і тлумачення, що звідси виходять, як об'єктивні» [21, с. 21–22]. Цей психологічний феномен, відзначає К.-Г. Юнг, колись породив алхімічну гіпотезу про те, що «певній субстанції притаманні таємничі сили і властивості або що десь існує чудотворна першоматерія» [21, с. 22]. Прагнення людини знову відчувати свою причетність до прадавнього переживання, відродити втрачений зв'язок із первісними ментальними основами, почути «голос життя» трансформується у пошуки вищезгаданого безцінного «предмету-приманки», що актуалізує з глибин несвідомого той самий «дух життя», робить буття людини екзистенційно наповненим. Цей мотив пошуку чарівних або загадкових предметів стає поширеним у міфології і казках майже всіх народів. Творчо осмислює його в руслі онтологічних питань Ф. Потушняк.

До казкового мотиву віднайдення скарбу письменник апелює у поезії в прозі «Скарб». Після

дивовижної знахідки «пусте» та «убоге» життя ліричного героя вмить стає яскравим. Твір містить символічні деталі та образи, що створюють містичну атмосферу: місячна ніч, у яку відбувається дія, печера у скелі, сповнена «таємничими каменями», скарб «у простій глиняній посудині, але аж кипів, бив угору парою...» [17, с. 214]. Метафора скарбу у Ф. Потушняка сповнена семантикою архетипового образу людського духу або Меркурія, який свого часу спостеріг у символічних образах давньої німецької казки К.-Г. Юнг: під старим дубом у плящі був запечатаний дух, а юнак, що опинився поряд, почувши його, визволив, і дух у винагороду подарував хлопцеві чарівний шмат, який перетворював залізо у срібло і зцілював людей [21, с. 8–9]. Психологік розтлумачує ці символи крізь призму глибин людської психіки: дуб, під яким заховано дух, «втілює індивідуальність людини, є прототипом самості, символ витоків і мети індивідуального процесу. Дуб знаменує собою ще несвідоме ядро особистості» [21, с. 10], а сам дух – «життєвий дух», «життєва квінтесенція», «дух наших предків» тощо [див. : 21].

Між вищезгаданою німецькою казкою та поезією у прозі «Скарб» можемо провести сюжетну паралель, що дає підстави припустити наявність у символах твору Ф. Потушняка семантики, яка корелює із психоаналізом, однак тут відбувається трохи «зворотнє» випускання на волю дивовижного «духа». Ліричний герой Ф. Потушняка визволяє його (актуалізує в дії), кидаючи скарб, що «був у простій глиняній посудині», до криниці, яка знаходилася під дубом: «Дуб цей був старезний – либонь, тисячолітній» [17, с. 214–215]. Відтоді вода у криниці «учинилася цілющою й живлющою. Тепер тисячі людей приходять до криниці – всі у ній знаходять посилення тіла і духу» [17, с. 215].

Цікаво, що після знахідки скарбу чоловік утратив своє серце («Хапаюся за груди – а там порожньо. У мене нема серця – хтось викрав моє серце!» [17, с. 214]). З одного боку, втрату серця можна витлумачити крізь призму кордоцентризму Г. Сковороди: матеріальні блага не можуть замінити духовних чеснот, а також розглядати як «казкову» відплату за скарб найдорожчим, що є в людини. За народними уявленнями, серце – «це мовби сонце всередині людини. Променисте Сонце і палаюче серце – ці образи часто стоять поряд» [3, с. 470]. Тому втрата серця у творі Ф. Потушняка рівнозначна втраті життєвої та творчої енергії, якою був наділений у народних уявленнях символ сонця. Серце ліричного героя

відновила вода у криниці, коли зробилася цілющою під впливом скарбу: «Та й моє серце почало битися у грудях від тої води...» [17, с. 215]. У цьому фрагменті новели автор торкається мотиву сенсу існування людини в суспільстві, а також мотиву призначення митця, які актуалізують метафізичний модус буття, адже «лише в служінні, в здійсненні надсвоїх цілей відбувається перевтілення людини, її позитивне утвердження в бутті. У цьому сенсі *перевтілення* якраз є *вищим обов'язком* людини з погляду культурного буття, яке виступає в якості граничного *метафізичного первня*» (курсив автора. – Т.Л.) [20, с. 104].

У новелі Ф. Потушняка «Вогник» мотив пошуку переплітається з міфологічними уявленнями людини про вогонь. В основі сюжету – порятунок хлопчиком своєї матері від прикажчика, який штовхнув її у торф'яне болото. Відображення дитячої психології відбувається через нюансування настрою, переживань дитини, що є прикметою імпресіонізму. Незначні, на перший погляд, факти та явища викликають у персонажа цілу низку асоціацій, дають простір для його фантазії. Автор відображає дивовижну здатність дитини бачити у звичайному, буденному казкове, чарівне, що згодом для дорослої людини реалізуються у прагненні творити добро.

Світ дитячих фантазій та мрій заповнює пустку в душі дитини та рятує її від самотності. Зорові картини природи та багата дитяча уява допомагали хлопцеві у замкненому просторі малої, темної кімнати пізнати цілий світ: «Вдень поле вкривали густі тумани, оповиваючи сіру землю, яка тільки-но звільнилася від снігової ковдри. Майже безперестанку йшов дощ, і ціле поле перетворилося в суцільне болото. Хлопець думав тепер про очерети над водами, як перекликаються в них дикі качки, гуси, бо він чув, як летіли вони (з теплих країв, казала мати), і бачив, як сідали на озеро» [16, с. 418].

Межею між двома світами персонажа – світом сірої буденності в кімнаті, і світом казки за вікном, де живе таємничий вогник, до якого всім серцем хоче потрапити хлопчик, – стає брама, через яку він тікає і опиняється на болоті. За Фройдом, кімната, а також плащ, у якому тікає персонаж, конкретизують його підсвідомі прагнення. Кімнату, будинок, міста, цитаделі, замки, фортеці Фройд вважає символами жінки, жіночого начала [18, с. 159]; «плащ означає чоловіка» [18, с. 153]. Отже, на підсвідомому рівні хлопець прагне вийти з-під влади жіночого материнського впливу.

Ф. Потушняк у новелі апелює до міфологізму, що характерно для неоромантиків, відображаючи

дитяче світосприйняття персонажа, котрому відкривається вогник, проникає у сакральний світ, недосяжний для дорослих. К.-Г. Юнг вважає, що «цілком послідовним є те, коли поет знову повертається до міфологічних фігур, щоб знайти для переживань відповідний образ. <...> Поет творить радше із «прадавнього переживання», темна природа якого потребує міфологічних постатей» [22, с. 129]. Цю функцію образ вогню також виконує у поетичній творчості Ф. Потушняка, зокрема у збірці «Далекі вогні» (1934), поетика якої, за спостереженням Л. Голомб, ґрунтується на архетипах слов'янської міфології [4, с. 15].

У поезіях автора зустрічаємо пейзажі, типологічно споріднені з пейзажем, який бачить із вікна персонаж новели «Вогник»: «Ніч... І темно вже довкруги, / Темно... Дощ в вікно шумить, / Хтось блукає на просторі, / Блиснув вогник... Згаснув вмить» («Хмари небо застеляють...») [12, с. 20–22]; «У синяву небес з вершин / Таємні мрії сіють зорі, / В туман затаєних глибин – / Вогні далекі на просторі» («У синяву небес з вершин...») [12, с. 96]; «Бушує вітер, грає непогода / Та вогників над полем перелив, / Синіє ніч, прокинулася природа / І дощик ллєсь на зморшки чорні нив» («Дивна ніч») [12, с. 100]. Рядки, співзвучні зі світосприйняттям хлопчика, знаходимо у поезіях циклу «Білі скали». Символічний пейзаж «заснуло поле... замок на скалі» («Заснуло поле... замок на скалі...») [12, с. 119] є ключем до розуміння почувань персонажа новели «Вогник». Поле у поезії символізує безконечні простори, де блукають поетові думки. Символічний образ «замку на скалі» асоціюється із замкненим простором, в якому перебуває персонаж новели зі своїми дитячими мріями. До речі, у поезії «Сім горбів високих...» пташка в замку – символ поетового слова, яку автор порівнює з думою в серці («Як одна одніська в серцю дума важка» [12, с. 117]).

Первинне значення міфологеми вогню в новелі Ф. Потушняка містять давні народні уявлення, про які автор писав у своїй етнографічній праці «Огень в народних віруваннях» (1941): «душі нещасно погинувших або за кару присуджених блукають по землі, деякою мірою ходять ночами світлячи» [13, с. 15]. Відображення вогника у подібні малого веселого хлопчика суголосне народним уявленням про потерчат. Потерча – «немовля, яке померло одразу після народження без хрещення і стало потойбічною істотою»; «Потерчата живуть по озерах або на болотах, ходять у темряві з каганчиками і тим світлом заманюють людей»; «саме вони найчастіше виявляються захисниками

й помічниками людини»; «у Карпатах потерчатами («опириями») називають хлопчиків з довгим волоссям і в довгих білих сорочках» [3, с. 388].

Маленькому персонажеві Ф. Потушняка «вогник уявлявся веселим хлопчиком, з ясним обличчям, що знає багато всяких таємниць і дуже гарно вміє гратись. Вони з ним заприятелюють, і він, напевно, покаже все-все, що знає...» [16, с. 419]. Для малого вогник символізує таїну людського буття, заприятелювавши з вогником, хлопчик сподівається відкрити для себе незвіданий чарівний світ. У такому тлумаченні образу вогника виявляється пантеїстичне світовідчуття, про яке Ф. Потушняк писав у своїй праці «Світогляд закарпатського народу»: «Реальні речі є самі від себе, але мають певні душі: каміння ростуть, дерева можуть проявляти різні психічні акції, як і звірі. Всі хвороби, стихії, ненормальні явища у природі виконують душі. Вони виконують також і нереальні дії. Нема нічого, щоби з допомогою їх у суміші не вдалося в'яснити» [15, с. 87–88].

Пошуки персонажем вогню в новелі суголосні пошукам скарбу, адже «найпоширенішим є повір'я, що вогники на цвинтарях, могилах, болотах та в інших місцях – не що інше, як скарби, що виходять з-під землі нагору для просушки <...> Бачити вогники може тільки щасливець» [1, с. 282]; в народі вважали, що «коли горить блакитне полум'я, то до нього приходять люди і скидають усі свої хвороби» [3, с. 83]. Так письменник заміщує екзистенціаль самотності персонажа, що проводив усі дні у порожній кімнаті на горищі, на відчуття ним щастя, яке віднаходить дитина після «зустрічі» з вогником. Блакитний колір вогню асоціюється із символікою мрії, ідеалу, тому не лише втілює в новелі модус щастя, а й оприявнює таємничу суть речей, що співзвучно семантиці синьої барви у бельгійського символіста Моріса Меттерлінка. В уяві хлопчика вогник «біжить і кружляє в синій сорочці», а потім рятує малого, коли той потрапив у трясовину. І хоч вогник «гукає чомусь людським голосом» (звичайно, хлопця врятували люди), однак в уяві маленького героя віра в казку, переконання, що йому допоміг саме вогник, і що добро перемогло, наповнюють його життя щастям.

Метафізичний сенс відчитується в намаганні людини розгадати таємницю буття або «відкрити суще» (М. Гайдеггер), у новелі «Змія». Головним персонажем тут є природознавець, що вирушив на прогулянку в ліс із надією «знайти щось таке, над чим варто замислитися» [17, с. 112]. Оповідь у новелі ведеться від першої особи. Твір побудовано за формулою «текст у тексті».

Природознавець, мандруючи лісом, випадково натрапляє на будинок, де зустрічає свого колегу – біолога, котрий розповідає гостеві свої пригоди в лісі під час пошуків невідомої квітки. Жага науковця будь-що знайти рідкісний екземпляр, що згодом перетворилася на «ідею» його життя, надає снаги рухатися до мети, перемагає почуття страху перед життєвою небезпекою.

Ідея біолога «знайти свою квітку» містить онтологічний аспект – метафізичний пошук людиною своєї внутрішньої суті, свого щастя, духовних основ. Вона, мов «голос життя», веде людину до мети, керує її вчинками. Цей екзистенційний модус пошуків, жага незвіданого, смак до життя певною мірою роблять людину Федора Потушняка духовно близькою до персонажів норвезького письменника Кнута Гамсуна.

У пошуках невідомої квітки автор алегорично втілює стан буття людини у її всепоглинаючому бажанні пізнати прихований сенс речей, що дуже влучно описав М. Гайдеггер: «Речі суть і люди суть, дари і жертвоприношення суть, тварини і рослини суть, вироби і творіння суть. Все суще – в цьому бутті. І через усе буття проходить таємнича завеса, що розділює, мов суджена їм доля, все божеське і все те, що богам огидне. Чималим, що є серед сущого, не може оволодіти людина. І лише дещо пізнається нею» [19, с. 290].

Історію, яку розповів своєму гостеві біолог, можемо назвати притчею про сенс людського буття, де кожен образ стає символом. Квітка асоціюється із містичним цвітом папороті, що за народними повір'ями цвіте раз у році і відкриває таємничі скарби тому, хто її знайде. У психоаналізі квітка є одним із архетипових образів душі [8, с. 560]. Ф. Потушняк асоціює квіти з людським буттям, коханням: «Квіти мають у собі щось особне, чарівне. В них можна закохатися, як в юності закохуються в дівчину... Тільки ця любов є чиста, платонічна. Квіти для коханих стають живим буттям – дуже чутким, ніжним. Вони – живі кохання...» [17, с. 113].

У пошуках квітки біолог потрапляє на острів. Цей топос у психоаналізі тлумачиться як «притулок в небезпечному потоці «моря» несвідомого або, іншими словами, це синтез свідомості і волі», а також «осередок метафізичної сили, в якому приборкуються сили океану безмірного, незбагненого» [8, с. 370]. Щоби потрапити на острів, ученому знадобився місток, який у міфологічному світорозумінні втілює перехід між двома світами, а у християнській традиції виступає «символом зв'язу між Богом та людиною або ж того, що може бути зрозумілим, з незбагнен-

ним» [8, с. 330]. У новелі Ф. Потушняка острів знаходиться в лісі, що втілює несвідоме [21, с. 9], про це автор натякає на початку твору: «Ліс – безодня» [21, с. 112]. Для того, щоб пройти шлях самопізнання, людині потрібно вирватися з «безодні» пристрастей та бажань. З огляду на це символічним у творі є перехід обох шукачів із відкритого небезпечного лісу до замкнутого простору: біолог із лісу потрапляє на острів, що відмежований проваллям, а природознавець – у будинок, що також тлумачиться як прихисток від несвідомого. У цих особливих місцях персонажам відкривається таємнича завіса існування невідомої квітки.

Символічним у новелі також є образ змії. Змія оберігає квітку на острові і щоразу, коли біолог прагне підійти до своєї знахідки, не дає до неї підступитися, аж допоки на острові не розпочалася своєрідна війна людини і змії. Зрештою, чоловік не може більше опиратися змії, тому падає у провалля і потрапляє до лікарні, так і не здобувши квітку.

Символ змії у різних народів має доволі широку семантику: мудрість, підступність, спокуса, краса, смерть... У давній традиції змії виступають «охоронцями джерел життя і безсмертя, а також того недосяжного багатства духу, яке містить у собі символ прихованого скарбу» [8, с. 211]. Саме таку семантику містить образ змії у творі. У Ф. Потушняка це промовиста алегорія тих перешкод, що з'являються на шляху людини до омріяної мети. Цікаво, що новела має назву «Змія», а не «Подорож» чи «Квітка», хоча, здавалося б, уся увага у творі акцентована на пошуках омріяного невідомого екземпляру. На наш погляд, такою назвою автор наголошує, що для людини на шляху до щастя найважливішим чинником стають духовні поривання, сила волі, вміння протистояти будь-яким перешкодам, утверджує думку, що першорядним у цій нелегкій боротьбі є не віднайдення омріяного скарбу, а його здобування і прийняття. Тому молодого природознавця не злякала розповідь про змію, і він вирішує першим відшукати ту квітку: «Зараз іду й візьму двох лісорубів із сокирами. Ми знайдемо те місце і перекинемо місток... Троє людей упораються з будь-якою змією! Її можна буде зловити живою... А рослина, певно, ще не зірвана...» [17, с. 120].

Мотив пошуку звучить у новелі «Пастух», її сюжет і композиція нагадують попередній твір. Молодий дослідник шукає «чарівну рослину», котра росте «у неприступній заглибині», «напій із неї робить тіло свіжим, чим допомагає вилікувати будь-яку хворобу» [17, с. 121]. Однак ніхто із селян не захотів вирушити в небезпечну дорогу

разом із шукачем, крім пастуха. Як і у попередньому творі, персонажі опиняються віч-на-віч із долею – в замкнутому просторі: зворину, де росла квітка, замело, і люди залишилися у сніговій пастці.

Пастух пішов із дослідником у небезпечну дорогу, бо теж мав певну мету. Автор тримає цю інтригу до самого завершення твору: переживши різні перипетії в долині, шукачі рятуються від загибелі і отримують бажане. Учений – рослину, а пастух «знайшов своє щастя... Як потім я дізнався, між пастухів ходила легенда про саїтних овець десь у лісі. Він повірив у це і вирішив скористатися моїм товариством... Життя його викристалізувалося в одну ціль – мати своє стадо...» [17, с. 128]. Пошуки персонажів омріяного набувають метафізичного сенсу, відображають духовний аспект буття людини, її внутрішній шлях до щастя.

Метафізичний пошук людиною незвіданого, загадкового відображає Ф. Потушняк у новелі «Вітряник». Сюжет твору побудовано за аналогічною схемою «тексту в тексті»: молодий дослідник випадково зустрічає в лісі чоловіка, теж науковця, котрий «у своїх шуканнях – чи у філософських, чи у природничих – як завжди невтомний. Член наукових товариств, але і кар'єру залишив тому, аби вільніше займатися природою» [17, с. 72]. Коли в лісі почалася буря, він запрошує молодого колегу до себе в лісовий будинок, розповівши дорогою своєму гостеві дивовижну історію, котра з ним трапилася минулого року.

Тоді учений шукав невідомий кристал, про який розповідали різні легенди. У лісі його застала негода, і він попросився переночувати до хати, на яку натрапив. Його пригода з господарями цієї хати має підґрунтям народні перекази про вітряника – дводушника, який може гнати бурю, а живе як звичайна людина [11, с. 41–42]. За іронічним збігом певних деталей господар дому прийняв гостя за того самого вітряника, а коли до хати прийшли люди і цілком серйозно просили його не викликати більше вітрів, він підіграв їм, «визнавши» себе тим, за кого його прийняли, а як винагороду попросив роздобути йому дивовижний мінерал і віддати за нього заміж доньку господаря. Мінерал люди знайшли і принесли вченому, а з донькою господаря він щасливо живе в будиночку графа в лісі, однак ще й досі, коли чоловіка нема вдома і здіймається буря, молода дружина вірить, що це він пішов кликати вітри.

У символіці каменю закладено онтологічні основи: «камінь є символом буття, означає міцність і гармонійне примирення із самим собою»

[8, с. 236]. Сам автор звертався до цього образу в інших своїх творах. Так, у поезії в прозі «Камені» цей символ містить семантику темпоральності, першопочатку всього: «ми пам'ять Землі»; «ми – ота твердь, на якій стоять континенти й океани»; «нарешті, аби пам'ять і наймудріші мислі зберегти вікам, ім'я своє і написи про свої діла вирізують на камені...» [17, с. 213].

Плинність часу, зв'язок поколінь, перетин різних часових площин у бутті окремої людини, духовне утвердження у власному витворі, не підвладне часові символізує камінь як будівельний матеріал у новелі «Вітряник»: «Ти поєднуєш у собі свого дикого предка і вершину людської культури. Якої форми оцей дім, та щоб виглядав гарним, його стіни мусять бути з дикого гірського каменя, обвитого плющем...» [17, с. 77].

Мотив пошуків у новелі «Вітряник» утілює шлях людини до свого щастя, усвідомлення нею причетності до духовних витоків свого народу поза часом і простором. Натомість персонаж новели «Зустрічі» перебуває у екзистенційному стані, прямо протилежному до усвідомлення цілісності свого буття. Чоловіка охопили «глибокий сум і

безконечність»; йому «раптом зробилося страшно перед пусткою, що відкривалася тепер», коли йому довели, що «камінь життя», до якого він прагнув, насправді вигадка: «Я даремно стратив час! Ніякого каменя життя насправді нема!... Його не стало навіть символічно – як моєї мрії» [17, с. 48].

Висновки. Отже, мотив пошуку в новелах Ф. Потушняка є ключем до розуміння метафізичного виміру буття людини: віднайдення втраченого зв'язку зі своїми духовними праосновами, сенсу життя, творчості. Ці ключові поняття людської екзистенції автор закодовує в символах скарбу, вогню, квітки, каменю. Цікаво, що з такими ж самими образами асоціює духовний аспект буття К.-Г. Юнг [див.: 21]. Через пошуки омріяного персонажі Ф. Потушняка проходять внутрішній шлях свого духовного становлення.

Аналіз новелістики письменника у філософському ключі допомагає глибше зрозуміти невичерпний феномен його творчості. Дослідження доповнює уявлення про особливий філософський тип мислення Ф. Потушняка, накреслює подальші аспекти вивчення його новелістики, зокрема в руслі міждисциплінарних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях : космогонічні українські народні погляди та вірування / пер. з рос. Ю.Г.Буряка; передм. В.О. Шевчука; прим. Ю.М. Олійника. – К. : Фірма «Довіра», 1993. – 414 с.
2. В.М. [Маркусь]. Ф. Пасічник. Гріх та інші оповідання / В.М. – Нар. бібліотека. – Ч. 30. – Унгвар, 1944 // Літературна неділя. – 1944. – 1 вер. – С. 202–204.
3. Войтович В.М. Українська міфологія / Валерій Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.
4. Голомб Л. Поетична творчість Федора Потушняка / Лідія Голомб. – Ужгород : МПП «Гражда», 2001. – 98 с.
5. Голомб Л. Федір Потушняк / Лідія Голомб // Письменники Срібної землі : до 60-річчя Закарпатської організації Національної спілки письменників України / ред. П.М.Ходанич. – Ужгород : КП «Ужгородська міська друкарня», 2006. – С. 263–269.
6. Е.Н. (Євген Недзельський) Критичні замітки про творчість Ф. Потушняка (III) // Русское слово, 1942. – №№ 42–47.
7. Квіт С. Герменевтика стилю / Сергій Квіт. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 143 с.
8. Керлот Х.Э. Словарь символов / Х.Э. Керлот. – М.: RELF-book, 1994. – 608 с.
9. Корет Э. Основы метафизики ; пер. с нем. / Эмерих Корет. – К.: Тандем, 1998. – 248 с.
10. Офіцинський Р. Сади семіраміди, або імператив Федора Потушняка / Роман Офіцинський // Потушняк Ф.Я і безконечність : нариси історії філософії Закарпаття / Федір Потушняк / упоряд., приміт. та післямова Р. Офіцинського. – Ужгород : Гражда, 2003. – С. 75–88.
11. Потушняк Ф. Мати – земля : оповідання та 3-тя частина роману «Повінь» / Федір Потушняк. – Ужгород : Закарпат. обл. кн.-газ. Вид-во, 1962. – 240 с.
12. Потушняк Ф.М. Мій сад : поезії та драми / Федір Потушняк / упор., підготовка текстів, передм. та прим. Д.М. Федаки. – Ужгород : ВАТ Видавництво «Закарпаття», 2007. – 576 с. [іл.].
13. Потушняк Ф. Огень въ народныхъ вѣрованяхъ / Федоръ Потушнякъ. – Литературно-наукова бібліотека. – Ч.6. – Унгвар : Выданя Подкарпатского Общества Наукъ, 1941. – 18 с.
14. Потушняк Ф. Рідна література / Федір Потушняк // Потушняк Ф., Петровцій І. Ворожки Осійських босоркань / упор. І. Петровцій. – Осій, 2011. – С. 461–462.
15. Потушняк Ф. Світогляд закарпатського народу // Потушняк Ф. Я і безконечність : нариси історії філософії Закарпаття / Федір Потушняк / упоряд., приміт. та післямова Р. Офіцинського. – Ужгород : Гражда, 2003. – С. 75–88.

-
16. Потушняк Ф. Твори. Роман. Оповідання. Поезія в прозі [передм. В.Поп] / Федір Потушняк– К. : Дніпро, 1980. – С. 417–421.
17. Потушняк Ф. Честь роду : оповідання, повість, поезії в прозі / Федір Потушняк. – Ужгород : Карпати, 1973. – 246 с.
18. Фройд З. Вступ до психоаналізу. Лекції зі вступу до психоаналізу з новими висновками / Зіґмунд Фройд / пер. з нім. П. Таращук. – К.: Основи, 1998. – 709 с.
19. Хайдеггер М. Исток художественного творения / М. Хайдеггер // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX – XX вв. : трактаты, статьи, эссе ; сост., общ. ред. Г.К. Косикова. – М. : Издательство Московского университета, 1987. – С. 264–312. – (Серия «Университетская библиотека»).
20. Шугуров М.В. Усталость от культуры и судьба метафизического долга / Шугуров М.В. // Метафизические исследования : Альманах Лаборатории Метафизических Исследований при Философском факультете СПбГУ, 1997. – Вып. 5 : Культура. – С. 104–126. – Режим доступа: http://www.anthropology.ru/ru/texts/shugurov/metares05_07.html
21. Юнг К.Г. Дух Меркурий [Собрание сочинений] / Карл Густав Юнг / пер. с нем. – М.: Канон, 1996. – 384 с. – (История психологии в памятниках).
22. Юнг К.-Г. Психологія та поезія / Карл-Густав Юнг // Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене / [Підготовка текстів, прим., упоряд. Марії Зубрицької за співпраці Лариси Онишкевич та Івана Фізера]. – Львів : Літопис, 2001. – С. 119–138.
23. Ingarden R. O dziele literackim. Badania z pogranicza ontologii, teorii języka i filozofii literatury / Roman Ingarden. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988. – 490 s.